

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД АНТИКРИЗОВОГО
УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ ДЛЯ
УКРАЇНИ**

Досліджено зарубіжний досвід розвинених країн у сфері антикризового управління національною економікою. Аналіз проведено за світовими лідерами США, Китаєм та Японією. Також для порівняння використано країни Європейського союзу. Для визначення тенденцій розвитку оцінено економічний стан країн за значенням валового внутрішнього продукту. На основі досліджень виявлено, що кожна держава по-своєму виходила з кризових ситуацій, розробляючи власні підходи на основі ситуації в країні, особливостей національного менталітету та історичних подій. Підкреслено, що напрямки антикризового управління, як правило, залежать від того, які з секторів економіки є провідними в країні.

На основі опрацювання досвіду антикризового управління та розроблених реальних заходів розвинутих країн, що спромоглися реалізувати антикризові підходи і отримати позитивні результати, було виділено основні етапи їх здійснення: початковий, регуляторний та етап структуризації.

В результаті визначено основні напрямки впровадження антикризових заходів з метою їх подальшого застосування на макро- і мезорівнях в Україні.

Ключові слова: антикризове управління, національна економіка, криза, зарубіжні країни, реформи

Антониук Наталья

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКОЙ ДЛЯ УКРАИНЫ

Исследован зарубежный опыт развитых стран в сфере антикризисного управления национальной экономикой. Анализ проведен по мировым лидерами США, Китаем и Японией. Также для сравнения использованы страны Европейского союза. Для определения тенденций развития оценено экономическое положение стран по значению ВВП. На основе исследований выявлено, что каждое государство по-своему выходило из кризисных ситуаций, разрабатывая собственные подходы на основе ситуации в стране, особенностей национального менталитета и исторических событий. Подчеркнуто, что направления антикризисного управления, как правило, зависят от того, какие из секторов экономики являются ведущими в стране.

На основе обработки опыта антикризисного управления и разработанных реальных мер развитых стран, которые смогли реализовать антикризисные подходы и получить положительные результаты, были выделены основные этапы их осуществления: начальный, регуляторный и этап структуризации.

В результате определены основные направления внедрения антикризисных мер с целью их дальнейшего применения на макро- и мезоуровне в Украине.

Ключевые слова: антикризисное управление, национальная экономика, кризис, зарубежные страны, реформы

Antoniuk Nataliia

FOREIGN EXPERIENCE OF NATIONAL ECONOMY ANTI-CRIS MANAGEMENT FOR UKRAINE

It has been researched foreign experience of developed countries in the field of national economy anti-crisis management. The has been analyzed by the world leaders USA, China and Japan. Also it has been

used European Union countries for comparison. In order to determine the development trends, it has been estimated the economic status of the countries by the value of the gross domestic product. Based on research, it has been discovered that each state emerged from crisis situations in its own way, developing its own approaches based on the situation in the country, the peculiarities of the national mentality and historical events. It has been emphasized that the direction of crisis management, as a rule, depends on which sectors of the economy are leading in the country.

On the basis of processing the experience of anti-crisis management and developed real measures of developed countries that managed to implement anti-crisis approaches and obtain positive results, it has been identified main stages of their implementation: the initial, regulatory and structuring stage.

As a result, it has determined the main directions of the implementation of anti-crisis measures aimed at their further application in Ukraine on macro and meso levels.

Key words: anti-crisis management, national economy, crisis, foreign countries, reforms

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Проблема впровадження антикризового управління економікою країни чи окремо взятих територій не нова у світовій практиці. Багато країн по різному підходили до вирішення питання стабілізації та розвитку економіки, частково акцентуючи увагу саме на сталому розвитку, поєднуючи у законодавчо-нормативній базі соціальні, економічні та екологічні складові.

Сьогодні в Україні, в процесі реформування, все більше уваги приділяється використанню антикризових підходів до управління економікою. В умовах поширення кризових явищ в усіх сферах економіки України особливо актуальним стає досвід зарубіжних країн, які вже пройшли схожий шлях та отримали позитивні результати в розвитку національної економіки. Дослідження будемо проводити вивчаючи досвід високорозвинутих країн світу щодо виходу з економічної кризи. Будемо розглядати держави, які згідно з світовою оцінкою за останні роки, вийшли на перші місця, а також на історичний досвід країн, що подолали наслідки економічних криз у різні роки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання поданої проблеми і на які спирається автор. Неоднозначні підходи до розуміння поняття «антикризове управління», поширення цікавості до цієї тематики та збільшення кількості публікацій і досліджень в цьому напрямі підкреслюють різноманітність поглядів науковців. Це пояснюється тим, що при поширенні глобалізації економічні, політичні та культурні процеси в різних країнах тісно переплітаються та інтегруються між собою. В той же час накопичений науковий досвід у подоланні й уникненні кризових явищ різних країн стає універсальним та інтернаціональним.

Проблематика антикризового управління викликає інтерес як зарубіжних так і українських дослідників. У різних аспектах теорію, методологію і практику антикризового управління досліджували Е. Б Адельсеїтова. [1], А.С.Гальчинський [2], А.А. Олешко [3], М.І.Пірен [4], П. Е. Самуельсон [5], Н. В. Сапа [6], Н. М Ткачова [7], Г.І. Ханов [8] та багато інших науковців і фахівців з цього питання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналізуючи наукові праці вчених було виявлено, що існуючі вітчизняні та зарубіжні дослідження у сфері управління кризами висвітлюють лише окремі проблемні питання. Сьогодні більшість завдань, які виникають перед органами державного управління в умовах гострої кризи вирішуються спонтанно, без застосування стратегічних підходів до антикризового управління.

Водночас аналіз літератури з цього питання переконує, що антикризове управління розглядається як макроекономічна проблема, де особлива увага приділяється антикризовому управлінню підприємствами державної та приватної форм власності. Значно менше розробок і досліджень, які узагальнюють антикризове державне управління національною економікою, що зумовлює особливу зацікавленість у наших подальших дослідженнях.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз досвіду зарубіжних країн у сфері антикризового управління національною економікою. Завданнями є дослідження історичного становлення антикризового управління в зарубіжних країнах, виділення позитивного досвіду, формування пропозицій для використання в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За обсягом частки економіки країни у світовому обсязі в першу трійку входять: США, Китай, Японія. Американська економіка становить 24,3% світової економіки, а саме – 18 трлн. дол. США. Частка Китаю складає 14,8% або 11 трлн. доларів від обсягу світової економіки; Японії – 6% світової економіки (4,4 трлн. дол. США) [9].

В антикризовому управлінні дуже важлива достовірна інформація про реальну ситуацію в економіці, яка описується цілим рядом показників. Для оцінки економічного стану країни використовують значення валового внутрішнього продукту (ВВП), яке визначає вартість випущених товарів і послуг окремо взятим державою. За даними Міжнародного валютного фонду на протязі останніх років до десятки країн з найбільшим ВВП відносяться: США, Китай, Японія, Німеччина, Великобританія, Франція, Індія, Італія, Бразилія і Канада. Тоді, як Україна в 2017 р. займала 65 сходинку [10]. Світовий номінальний ВВП за 2015-2016 рр. подано на рис. 1.

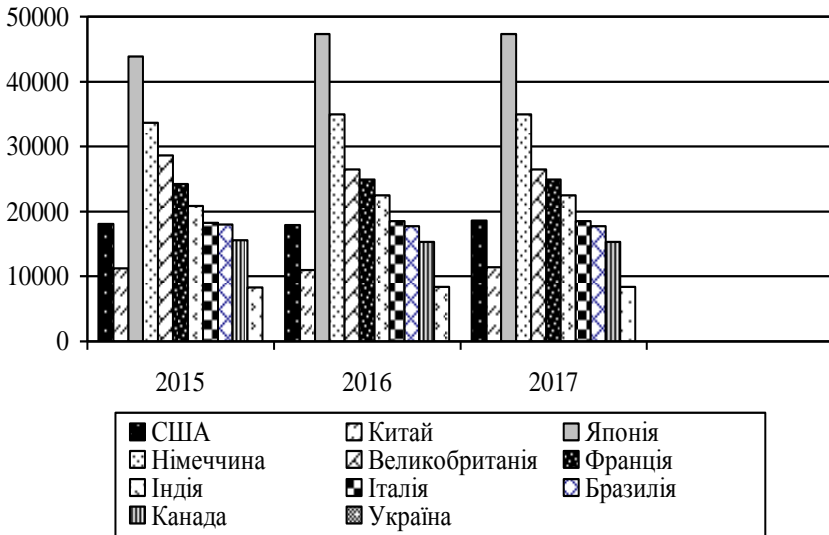

Рис.1. Світовий номінальний ВВП за 2015-2017 рр., млн. \$ (складено автором за матеріалами [10, 11, 12, 13])

В розрахунках економічний ріст визначається за допомогою індексів і темпів росту та приросту. В даному випадку застосовується кілька різновидів цих показників: темпи (індекси) росту і приросту до базисного року; ланцюгові темпи (індекси) росту і приросту до попереднього року; середньорічні темпи росту і приросту за певний період [14].

Проаналізувавши історичний розвиток національної економіки країн-лідерів виділено основні досягнення їхнього розвитку. Так, теорія американського економіста М. Фрідмена стала основою економічної програми президента Р. Рейгана. Вона носила назву «Новий початок для Америки. Програма економічного відродження» і включала такі основні пункти: податкову реформу, реформу амортизації, антиінфляційну кредитно-грошову політику, реформу дерегулювання економіки США [15]. В 1993 р. новим президентом США Б. Клінтоном була започаткована нова економічна програма, яка містила три частини: перша (стимулююча компонента) мала на меті подолання спаду; друга представляла собою комплекс заходів для збільшення державних вкладень в основний капітал країни і повинна була дати поштовх для модернізації економіки; третя спрямована на скорочення державного дефіциту і створення, таким чином, більш сприятливих умов для кредитування американської економіки [15]. Наступна антикризова програма, запропонована президентом Б. Обамою, дозволила США подолати наслідки економічної кризи 2007-2008 рр.

Цікавими є підходи Китаю, який в період реформ ХХ ст. здійснив поступовий перехід від планової до ринкової економіки. Низка реформ супроводжувалась значним зростанням із загальною зміною існуючої економічної системи, послідовним підвищенням добробуту населення, виходу країни на міжнародні ринки. Економічні реформи здійснювались в декілька етапів і були проведені на ланках, що потребували цього в першу чергу на певний момент часу [16]. Основні напрями реформи включали декілька етапів:

I етап – перебудова системи управління економікою, забезпечення балансу між галузями народного господарства, зміцнення і вдосконалення основ економіки;

II етап – впровадження соціалістичної ринкової економічної системи з китайською специфікою;

III етап – модернізація економіки, формування і вдосконалення соціалістичного ринкового економічного механізму [16].

На першому етапі реформування акцент було зроблено на зміни в аграрних районах, адже більше 70% населення країни займались сільським господарством. Другий етап реформ в Китаї почався з ухвалення в 1984 р. Центральним комітетом Комуністичної партії Китаю Постанови «Про реформу господарської системи», в якій більшу частину завдань становило будівництво соціалістичної економіки з китайською специфікою. Реформа передбачала створення планової системи, в основі якої було свідоме використання закону вартості, і ставила за мету розвиток соціалістичної товарної економіки, встановлення раціональної системи цін шляхом забезпечення свободи дії економічних важелів. Третій етап включив розробку стратегії модернізації країни, індустріалізації та стійкого розвитку та поставив за мету формування середньозаможного суспільства [17].

Щодо Японії, яка тривалий час займала провідні позиції серед розвинутих країн світу, то активне зростання японської економіки призупинилося з 1991 року, а світова фінансова криза 2008 року дуже негативно вплинула її економіку. В 2009 році японським урядом було прийнято «Комплекс стратегічних заходів по подоланню кризи» – стратегію виходу з кризового стану на довгостроковий період [18].

На рівні держави було прийнято впровадження збалансованої кредитно-фінансової політики, яка включала декілька заходів:

- забезпечення умов для збереження діючих і створення нових робочих місць, а також формування системи соціального захисту тимчасово безробітних;

- проведення грошово-кредитної політики, яка відповідає конкретним економічним умовам країни;

- фінансування комплексу стратегічних заходів з державних резервів, шляхом переказу коштів на спеціальні рахунки для реалізації інвестиційних та кредитних програм.

Планування розвитку Японії закладене в стратегії соціально-економічного та інноваційного розвитку країни на період до 2030 року. Вона декларує основні цілі: скорочення залежності від імпортованих сировинних і енергетичних ресурсів, охорону навколишнього середовища, поліпшення демографічної ситуації на основі вдосконалення охорони здоров'я, збільшення тривалості життя і

трудової активності населення, надання допомоги у вихованні дітей та їх навчанні, а також поліпшення соціального захисту та безпеки громадян країни [19].

Цікавим є досвід країн Європейського Союзу, де діє розгалужена система дотацій і державні кошти часто перерозподіляються між галузями, які на думку державної влади, мають пріоритетне значення.

Так от Німеччина вже багато років займає перше місце серед країн Євросоюзу за розвитком економіки та провідне серед держав світу. Економічні реформи країни, яка прогнала у другій світовій війні, були запропоновані Л. Ерхардом. Вони проводились беззаперечно і послідовно. В результаті їх успішного впровадження виникло так зване «німецьке диво». Фінансовою підтримкою для економічних реформ була допомога США (3,12 млрд. дол.), що була надана відповідно до плану Маршалла [20]. Також відбулось об'єднання трьох окупаційних зон (американської, англійської і французької) в єдину країну – Федеративну республіку Німеччину з переданням управління економікою німецькій стороні, а також проводилась допомога при розробці реформаторських проектів [20]. Далі були проведені податкова реформи, децентралізація та деадміністрування у сфері регулювання економіки. Це суттєво стимулювало підприємництво та стабілізувало купівельну силу національної валюти. Характерними рисами економічних повоєнних реформ були врахування регіональних особливостей країни, чому сприяв чіткий розподіл обов'язків між районними, федеральними і муніципальними структурами.

Окружне районне управління здійснювало управління тільки в сферах соціального захисту населення, надзвичайних ситуацій, розвитку транспорту, освіти, екології і землевпорядкування, геодезії і кадастру, загальних засад економічного розвитку. Соціальна сфера була перекладена на рівень громад і населення. Розвинута страхова медицина. Розвивалася фінансова самостійність громад. В той час проведено коригування економічної політики. На розвиток економіки країни кардинально вплинуло створення Європейського Союзу (далі ЄС), його розширення та активізація. Суттєвим кроком подальшого економічного зростання були реформи, розпочаті урядом канцлера Г. Шредера в 1998-2005 роках [21, с. 147]. І в останні роки економіка

Німеччини продовжує зростати. Це підтверджено даними Федерального статистичного відомства країни [22].

На розвиток сучасної Франції істотно вплинули реформи Ш. де Голля. Тоді почали впроваджуватися нові доктрини, в тому числі й економічна, метою якої був: пошук оптимальної економічної моделі, що мала враховувати національну специфіку розвитку. До неї відносилось: жорстке стратегічне планування; вимоглива податкова політика; розширення державного сектору у базових перспективних галузях; збільшення долі державного сектору в економіці; активізація бюджетної інвестиційної політики; залучення до економічних процесів усіх прошарків населення; монетарна політика. Стабілізації в країні сприяло і завершення у 60-ті роки ХХ ст. модернізації економіки. Значну роль у цьому процесі відіграв уряд, який взяв на себе всі витрати на формування новітніх галузей економіки і визначення стратегічних напрямів розвитку. В той час були закладені основи енергетичної незалежності за рахунок будівництва атомних електростанцій. На основі проведених реформ країна стала сучасною індустріальною державою з передовою багатогалузевою промисловістю. Домігшись значного збільшення експорту, Франція до середини 60-х років розрахувалась зі всіма своїми боргами і стала знову державою-кредитором. Було завершено модернізацію сільськогосподарського виробництва: французький селянин перетворився у фермера, а Франція стала найбільшим експортером сільськогосподарської продукції в Європі [23].

Ще є цікавим той факт, що Франція витримала світову економічну кризу краще, ніж більшість інших країн ЄС через відносну стійкість внутрішніх споживчих витрат, великого громадського сектору та меншої залежності від падіння попиту на експорт [24].

Таким чином, виходячи з ситуації в країні, особливостей національного менталітету, історичних подій кожна держава по-своєму виходила з кризових ситуацій, розробляючи власні підходи.

Отже, варто підкреслити, що підвищення антикризових управлінських рішень на макро- чи мезорівні необхідно розглядати як єдину сукупність дій органів самоврядування, що мають базуватись на діагностиці економіки та соціальної сфери територій, врахування екологічних наслідків та виявлення несприятливих чинників та методів їх усунення й подолання кризових явищ. Важливими його

характеристиками мають стати: підконтрольність, наближення до громади, прозорість, відкритість і ефективність.

Приклад якісного антикризового управління на державному рівні продемонстрував Китай. Втративши у зв'язку з світовою кризою основні ринки збуту своєї продукції, держава спрямувала зусилля на зростання споживання своєї продукції усередині країни, тим самим підвищуючи рівень життя, сприяючи вдосконаленню продуктивних сил свого суспільства [25]. Подібний шлях обрала Німеччина, але поряд з цим, сконцентрувала увагу на країнах, з якими раніше не мала ділових стосунків. Вражає своїми антикризовими заходами Франція, яка спромоглася найефективніше справитися з всесвітньою фінансовою кризою.

Дослідивши зарубіжний досвід антикризового управління національною економікою проведемо аналіз ситуації в Україні та виділимо основні позитивні приклади зарубіжних країн для впровадження.

Напрацювання та реальні заходи розвинутих країн, що спромоглися реалізувати антикризові заходи і отримати позитивні результати, дозволяють виділити основні етапи їх здійснення: початковий, регуляторний та етап структуризації (рис. 1).

На початковому етапі подолання кризових явищ практично всі країни застосовували адміністративні заходи, які включали жорсткі міри управління (економія на всіх ланках керування, обґрунтування ринкового економічного механізму, посилення контролю з боку держави тощо). Наступним кроком подолання кризи виступали регуляторні заходи, які були пов'язані з вдосконаленням національної політики, шляхом активізації та корегування існуючих кроків (модернізація економіки, реформування галузей, впровадження комплексної стратегії розвитку; податкова, соціальна, екологічна, пенсійна та інші реформи тощо).

На етапі структуризації відбувався пошук заходів співпраці на макро- і мезорівнях; були сформовані територіальні об'єднання, яким було надано фінансову та управлінську самостійність (стратегічне планування, середньо- і довгостроковий прогноз, розвиток внутрішнього ринку, децентралізація державного управління, стимулювання інвестиційної діяльності та ін.).

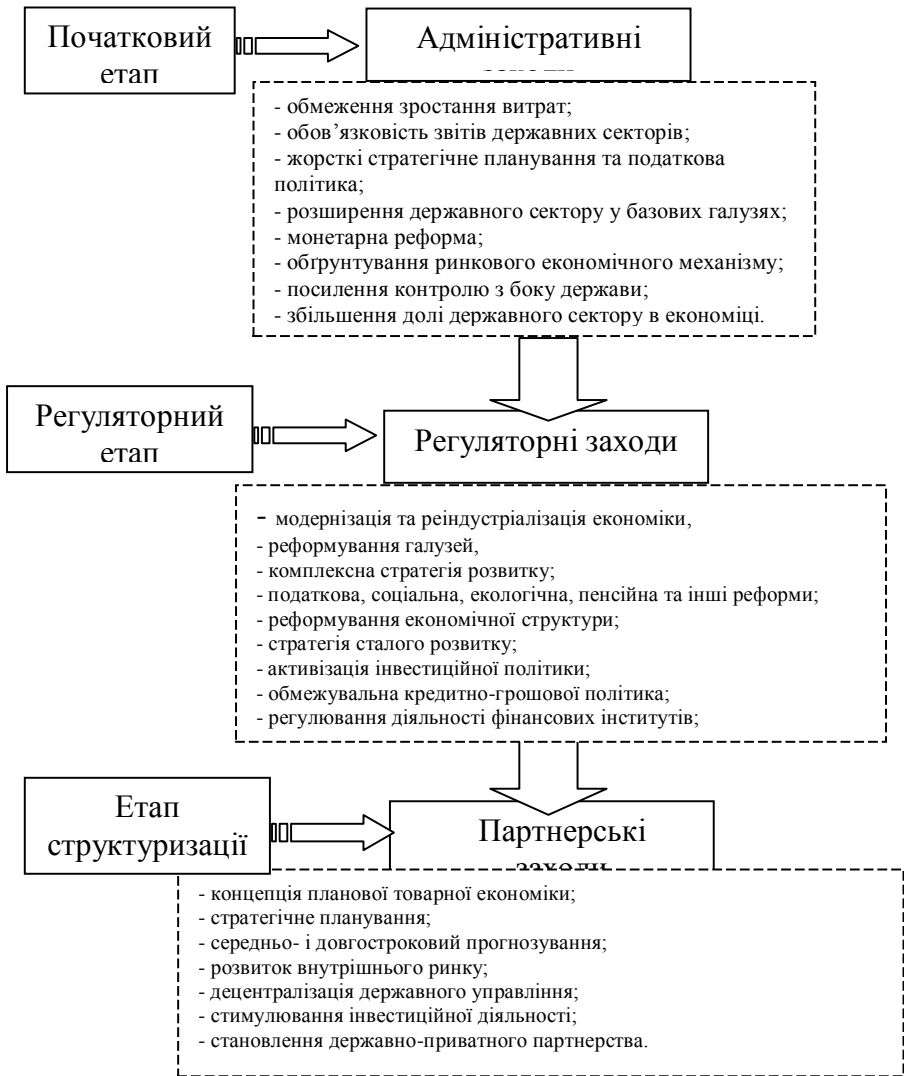

Рис. 2. Основні етапи впровадження антикризових заходів за кордоном
(складено автором)

З позиції закордонного досвіду антикризові заходи, на національному і регіональному рівнях, звідки, власне і беруть свої корені теоретичні розробки управління національною економікою, надають можливість окреслити провідні шляхи підвищення антикризового управління економікою країни. Так, В. Мау виділені чотири групи інструментів економічної політики, до яких відносяться: підтримка банківської системи, кредитно-грошова політика, підтримка реального сектора економіки, підтримка населення [26, с. 13].

Важливо підкреслити, що напрямки антикризової управління, як правило, залежать від того, які з секторів економіки є провідними в країні. Так, в Китаї, Японії і Німеччині в економіці країн вагому роль відіграють банки, тому акцент було зроблено саме на підтримку банківської системи; в США та Великобританії – важливий фінансовий ринок і відповідно держави цих країн розробляли антикризові заходи щодо стабілізації фінансової системи. У Франції, в період реформ Ш. де Голля, проведено реструктуризацію управлінської системи на основі прозорості, справедливості та конкурентного відбору, відповідно до професійних якостей. Ми вважаємо, що цей підхід актуальний і для України. До провідних антикризових напрямків державного управління розвинутих країн, які були застосовані в період світових економічних криз, відносимо: економічні, фінансові, підприємницькі, соціальні, управлінські та екологічні підходи.

Для економіки України в сучасних умовах, коли акцент робиться на децентралізацію, є можливість одночасного залучення всіх напрямків, виходячи з наявного потенціалу країни та орієнтації на інноваційність. Для окремих територій підтримкою на рівні держави може стати допомога окремим галузям. Та все ж загальнозначимими на державному рівні, на нашу думку, є: аграрний сектор, ІТ-технології, інноваційні технології, машинобудування, транспортна інфраструктура, розвиток внутрішнього і зовнішнього ринків. Ми вважаємо, що підтримка та активізація цих напрямів призведе до підвищення конкуренції та потягне за собою розвиток малого й середнього підприємництва, а також інших галузей та сфер діяльності в Україні.

В зв'язку з тим, що Україна спрямована на шлях європейського досвіду реформ, в т.ч. децентралізації управління (делегування центральними органами управління своїх функцій регіональним органам влади), тому суттєво посилюється увага до ролі регіонів в соціально-економічному розвитку.

Реалізація регіональної політики почала інтегруватися і у сферу стратегічного планування в Україні. Так, була розроблена Державна стратегія регіонального розвитку, яка продовжує ідею входження країни у європейське співтовариство. З урахуванням загальнонаціональних потреб та інтересів, в ній визначено ключові проблеми регіонального розвитку та пріоритети державної регіональної політики. Підставою слугувала потреба в опрацюванні регіонами нових підходів до використання їх економічного, людського, природно-ресурсного потенціалу, що забезпечувало б досягнення нового рівня ефективності і конкурентоспроможності економіки, а також нового рівня життя населення, з огляду на заявлену орієнтацію розвитку країни, а саме, її включення у світові суспільно-економічні процеси.

Україна, маючи значний економічний та інтелектуальний потенціал в цілому, так само як і її регіони зокрема, за інтегральною оцінкою ефективності економіки, рівнем життя та екологічної безпеки, а також конкурентоспроможності суб'єктів господарювання значно поступається країнам Західної і Центральної Європи. Нерівномірність у регіональному розвитку і рівні життя населення створює передумови для соціальної напруженості в суспільстві, загрожує територіальній цілісності країни, стримує динаміку соціально-економічних показників, уповільнює ринкові перетворення та знижує їх ефективність. Виходячи з цього, саме стратегічне планування на регіональному рівні має орієнтуватися на створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку та усунення значних міжрегіональних диспропорцій [27, с. 57-58].

Україна, орієнтуючись за закордонний досвід використання управлінських інструментів в системі антикризового управління економікою та соціально-економічними процесами, що відбуваються в суспільстві, започатковує власний стиль керування, за якого зміщуються акценти від вітчизняного досвіду владно-адміністративного планування численних програм соціально-

економічного розвитку і наукового обґрунтування їх провідними науковими і вузівськими колективами до поширеної світової практики застосування інтерактивних технологій й залучення до розробки стратегій широкого кола громадськості.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямку. Проведений аналіз в розвинутих країнах світу та дослідження ситуації в Україні свідчать про потребу в проведенні радикальних реформ в країні. Вважаємо за доцільне, на основі аналізу антикризових заходів в розвинутих країнах, впровадження запропонованих підходів, які необхідно швидко реалізовувати.

Сліпе копіювання того чи іншого сценарію розвитку недоцільне, оскільки в Україні існують певні особливості господарювання, менталітет населення, складність запровадження новачій на загальнодержавному рівні тощо. Отже, дослідження досвіду розвинутих країн світу дозволило визначити провідні напрямки впровадження антикризових заходів з метою їх подальшого застосування на макро- і мезорівнях в Україні.

Література

1. Адельсеїтова Е. Б. Формування ефективного механізму регулювання національної економіки: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.03 / Е. Б. Адельсеїтова; Крим. інж.-пед. ун-т. – Сімферополь: [б. в.], 2009. – 20 с.
2. Гальчинський А. В. Становлення інвестиційної моделі економічного зростання України / А. В. Гальчинський, С. В. Львовичкін // Економіка України. –2008. – № 6. – С. 4–11.
3. Антикризове регулювання національної економіки: теорія і практика: [монографія] / А.А. Олешко; Національний університет ДПС України. – Ірпінь: Видавництво НУДПСУ, 2012. – 350 с.
4. Пірен М. Конфлікти в системі політико-управлінської діяльності: навч. посіб. / М. Пірен. – Київ: УАДУ, 2003. – 240 с.
5. Самуельсон П. Э. Економіка: учебник / П. Э. Самуельсон, В. Д. Нордхаус; пер. с англ. – М.: Издат. дом “Вильямс”, 2009. – 1358 с.

6. Сапа Н. В. Теоретико-методологічні засади механізми антикризового державного управління / Н. В. Сапа // Гуманіт. вісн. ЗДА. – 2009. – Вип. 38. – С. 106–116.
7. Ткачова Н. М. Розробка ефективного державного механізму антикризового управління / Н. М. Ткачова // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 8. – С. 124–130.
8. Ханов Г. Г. Политические кампании как жанр кризисного управления / Г. Г. Ханов // Избирательные технологии и избирательное искусство. – М.: Рос. полит. энцикл., 2001. – С. 40–47.
9. DataBank (2018), [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://databank.worldbank.org/data/ddperror.aspx?aspxerrorpath=/data/reports.aspx>
10. OLZA. Світ ефективного бізнесу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.olza.com.ua/statistics/57>
11. Антикризис. Валовой внутренний продукт Украины [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kriza.com.ua/valovoj-vnutrennij-produkt-vvp-ukrainy/>
12. Finstat. Динамика ВВП Украины в доларах США [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://finstat.info/dinamika-vvp-ukrainyi-v-dollarah-ssha;>
13. INF. Международный валютный фонд [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org/ru/News/Search>
14. Небава М. І. Теорія макроекономіки: навч. посіб. / М.І. Небава. – К.: Слово, 2005. – 536 с.
15. Мировая экономика [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://liferus.narod.ru/Bussines/MirEcon/4-g3-2.htm>
16. Селищев А.С. Китайская экономика в XXI веке. / А.С. Селищев, Н.А. Селищев – Санкт-Петербург: ООО «Питер Принт», 2004. – 240 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books>
17. Экономические реформы в Китае с 1978 года [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://newsruss.ru/doc/index.php/#cite_note-1
18. Фабричников Д. Япония: кризис во время кризиса / Д. Фабричников // Научная жизнь. – №3-4(10-11). – 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mirec.ru/2009-03-04/yaponiya-krisis-vo-vremya-krizisa>

19. Бондаренко В.А. Политика Японии по преодолению кризиса [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.giac.ru/content/document_r_27CED5EF-980C-4B9C-8CC5-5F8918B89607.html

20. Шевченко О. О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії: навч. посіб. / О. О. Шевченко. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.

21. Васильев В. И. Германский политик Герхард Шрёдер / В. И. Васильев // Новая и новейшая история. – 2014. – № 6. – С. 145-157.

22. Destatis Statistisches Bundesamt [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2018/01/PD18_011_811.html;jsessionid=31CA2E071E622A92F4B0734D11CE6056.InternetLive2

23. Романова М. Д. Парадокс Шарля де Голля / М. Д. Романова // file: // C: / Documents / Downloads / paradoks-sharlya-de-gollya.pdf

24. Некрасова Д.А. Экономика Франции: состояние, тенденции и перспективы развития [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.scienceforum.ru/2014/740/6307>

25. Газарян С. Теоретичні основи антикризового управління в регіоні [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-2/doc/1/09.pdf>

26. Мау В. Драма 2008 года: от экономического чуда к экономическому кризису / В. Мау // Вопросы экономики. – 2009. – №2. – С. 4-23.

27. Сментина Н.В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні: теорія, методологія, практика: монографія / Н. В. Сментина. – Одеса: АТЛАНТ, 2015 р. – 300 с.

1. Adel'seitova, E. B. (2009), “The formation of an effective mechanism for regulating the national economy”, *Krym. inzh.-ped. Un-t., Simferopol', Ukraine*, 20 s.

2. Hal'chyns'kyj, A.V. and L'ovochkin, S.V. (2008), “The formation of the investment model of economic growth of Ukraine”, *Ekonomika Ukrainy*, vol. 6, pp. 4–11.

3. Oleshko A.A. (2012), *Antykryzove rehuliuвання natsional'noi ekonomiky: teoriia i praktyka*, [Anticrisis Regulation of the National Economy: Theory and Practice], NUDPSU, Irpin', Ukraine

4. Piren M. (2003), *Konflikty v systemi politykoupravlins'koi diial'nosti: navchal'nyj posibnyk* [Conflicts in the system of political and administrative activity: Tutorial], Ukrainian Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
5. Samujel'son, P.Je. and Nordhaus, V.D. (2009), *Jekonomika: uchebnik* [Economics: textbook], translated from English, Publishing house "Vil'jams", Moscow, Russian Federation.
6. Sapa, N.V. (2009), "Theoretical and methodological foundations of anti-crisis management mechanism", *Humanitarnyj visnyk ZDIA*, vol. 38, pp. 106–116.
7. Tkachova, N.M. (2015), "Development of effective state mechanism for anti-crisis management", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 8, pp. 124–130.
8. Hanov, G.G. (2001), "Political campaigns as a genre of crisis management", *Izбирatel'nye tehnologi i izбирatel'noe isskustvo* [Electoral technologies and electoral art], *Rossijskaja politicheskaja jenciklopedija*, Moscow, Russian Federation.
9. DataBank (2018), available at: <http://databank.worldbank.org/data/ddperror.aspx?aspxerrorpath=/data/reports.aspx>
10. OLZA (2018), "The world of effective business", available at: <https://www.olza.com.ua/statistics/57>
11. Anti-crisis (2018), "Ukrainian Gross Domestic Product", available at: <http://www.kriza.com.ua/valovoj-vnutrennij-produkt-vvp-ukrainy/>
12. Finstat (2017), "Dynamics of Ukraine's GDP in US dollars", available at: <https://finstat.info/dinamika-vvp-ukrainyi-v-dollarah-ssha>;
13. INF (2018), "The International Monetary Fund", available at: <http://www.imf.org/ru/News/Search>
14. Nebava M. I. (2005), *Teoriia makroekonomiky*, [The macroeconomics theory], Kyiv, Slovo, Ukraina
15. The World Economy (2017), available at: <http://liferus.narod.ru/Bussines/MirEcon/4-g3-2.htm>
16. Selyshev, A.S. and Selyshev, N.A. (2004), *Kytajskaja ekonomyka v XXI veke*, [Chinese economy at the 21st century], Sankt-Peterburh, Pyter Prynt, Russian Federation, available at: <https://books.google.com.ua/books>

16. Fabrychnykov D. (2009), "Japan: crisis during the crisis", Nauchnaia zhyzn', [Online], vol. 3-4(10-11), available at: <http://www.mirec.ru/2009-03-04/yaponiya-krizis-vo-vremya-krizisa>
17. Bondarenko V.A. "Japan's policy of overcoming the crisis", available at: http://www.giac.ru/content/document_r_27CED5EF-980C-4B9C-8CC5-5F8918B89607.html
18. Bondarenko, V.A. "Japan's policy of overcoming the crisis", available at: http://www.giac.ru/content/document_r_27CED5EF-980C-4B9C-8CC5-5F8918B89607.html
19. Shevchenko O.O. (2012), Istoriia ekonomiky ta ekonomichnoi dumky: suchasni ekonomichni teorii, [The History of Economics and Economic Thought: Modern Economic Theories], Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine
20. Vasyl'ev, V. Y. (2014), "German politician Gerhard Schroeder", Novaia y novejshaia ystoryia, vol. 6.
21. Destatis Statistisches Bundesamt, available at: https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2018/01/PD18_011_811.html;jsessionid=31CA2E071E622A92F4B0734D11CE6056.InternetLive2
22. Romanova M. D. "Paradox of Charles de Gaulle", available at: file: // C: / Documents / Downloads / paradoks-sharlya-de-gollya.pdf
23. Nekrasova, D.A. "The economy of France: state, trends and development prospects", available at: <https://www.scienceforum.ru/2014/740/6307>
24. Hazarian S. "The theoretical basis of anti-crisis management at the region", available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2013-2/doc/1/09.pdf>
25. Mau, V. (2009), "The drama of 2008: from an economic miracle to an economic crisis", Voprosy ekonomyky, vol. 2, p. 4-23.
26. Smentyna, N.V. (2015), Stratehichne planuvannia sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku na mezorivni: teoriia, metodolohiia, praktyka [Strategic Planning of Socio-Economic Development on meso level: Theory, Methodology, Practice], ATLANT, Odesa, Ukraine 300 p.

Рецензент: Балджи М.Д. д.е.н., професор, Одеський національний економічний університет

12.02.2018